

Búcsúajándék

Danilo Kiš: LANT ÉS SEBHELYEK

„RETTENETES, hogy mennyit írtok, ti magyarok” – mondta Danilo párizsi dolgozósobájában. A polcon sorakoztak összegyűjtött művei: négy vagy öt kötet. Feléjük intett, széles karmozdulattal.

„Ennyi az egész. A jugoszláv írók életműve, Krležától kivéve, néhány könyv. De ti nem nyugosztok, míg legalább három polcot be nem töltötök.” Néhány példát is említett, Móriczét, Krúdyt, Kosztolányit. Ez utóbbi névnel elidőzött. „Kosztolányi Pacsirtáját a huszadik század öt legjobb regénye közé sorolom. Az Édes Anna is kitűnő. Novelláit azonban nem szeretem, mert anekdotákra épülnek fel. A nagy novella – még ha rövid is – szerves, szövevényes organizmus.” Vitáztam vele, nevetve legyintett. Vele szemben nem kell védenem Kosztolányit. Sem a többi nagy magyar író. Azt is megbocsátja nekik, hogy fossák a műveiket. Ő azonban egy-egy könyve után évekig nem bírt belefogni egy újba, és most, amióta beteg, egy sort sem ír. Egyetlen sort sem, két éve már. Elvesztette képességét a tartós koncentrációra. „Akkor írd verset” – mondtam neki. „Megpróbáltam. De miért írok verset? Verset szerbhorvátul legalább ötvenen írnak az én színvonalamon, vagy jobban, a prózában viszont az első vagyok.” „Fontos ez? – kérdeztem. – Fő, hogy írd!” Kezemben tartom Danilo Kiš magyar nyelvű összkiadásának első kis füzetét. A fenti beszélgetéstörredék az alcímről jutott eszembe: „Novellák a hagyatékból, 1980-1986.” Danilo rákját 1986-ban konstatálták, ez évre esik első operációja is. Több próza utána valóban nem született, csak néhány vers. És e kötet novellái is töredékesek, némelyek több változatban maradtak ránk.

Az író első felesége, Mirjana Miolinović, akinek objektív, tudományos apparátussal készített jegyzetei a bennük rejlő titkos feszültség folytán mintegy kiegészítik, beteljesítik a kötet novelláit, egyetlen szubjektív megjegyzést enged meg magának: „Nem minden szorongás nélkül bocsátkozunk a történet további rekonstruálásába... Csak dacolni szeretnénk az enyészettel. Ez legyen mentségünk.” E novellák mind az enyészet talajából táplálkoznak. Jurij Golec író – valódi nevén Piotr Rawicz – öngyilkos lesz felesége halála után, akitől már húsz évvel korábban elköltözött. A haldokló Ivo Andrić fejeként két koronát – évtizedek óta érvénytelen fizetési eszközt – hagyományoz mindazokra, akik élete során jót tettek vele. Egy párt- és kormányellenes rímfaragót a politikai rendőrségen megtanítanak arra, hogy miképpen kell rendszerhű szonetteket írni.

Szabadulása után megborotválkozik, szépen felöltözik naftalinszagú ruhába, majd felkötözi magát. A címadó novellában egy moszkvai útja során a szerző meglátogatná egy Belgrádban élő beteg emigráns orosz asszony rokonait, de csak rettegést, nyomort, haldoklót és halottakat talál a megadott címen. Egy soknemzetiségű hontalan író, akiben könnyű felismerni Ödön von Horváthot, Párizsban agyonüti egy villámsújtotta fa. Erről egy másik, soknemzetiségű, egyre hontalanabb író tudósít, Párizsból, villámcsapásra várva.

Visszautasíthatatlan a gyanú, hogy Danilo már 1986 előtt is intuitíven érezte sejtjeinek halálos burjánzását. A holtak enciklopédiája (1983) is erre vall. Többször említette, családi hagyományra hivatkozva, hogy éppen annyi évet ér majd meg, mint az apja. Előérzete emlékezetem szerint legfeljebb egy-két évet tévedett.

A kötet novelláiról csak a Borisz Davidovics síremlékének és A holtak enciklopédiájának összefüggésében írható érvényes értékelés. Talán egyszer majd megpróbálkozom vele. Most csak azt állapítom meg, hogy ezek az írások, amelyeket búcsúajándékoknak tekintek, a nem anekdotisztikus szerkesztési mód mintapéldányai. Még a legmeghökkenőbb történet vagy epizód is az ábrázolt személy teljes életéből fakad. Danilo Kiš még töredékes írásaiban is azt a benyomást kelti, amire csak a legnagyobbak képesek: hogy mindent tud hőseiről, a pelenkáiktól a szemfedőjükig.

EÖRSI ISTVÁN
PESTI SZALON